

Venedikli Rabbi Leon Modena'nın (ö.1648) Katolik İnancındaki Meryem Algısına Yönelik Eleştirileri

Fatma Seda Şengül

Dr. Öğr. Üyesi, Bursa Uludağ Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Dinler Tarihi Ana Bilim Dalı,
Bursa, Türkiye

<http://orcid.org/0000-0001-7641-1541> | fatmasedagurbetoglu@gmail.com | <https://ror.org/03tg3eb07>

Öz

Bu çalışmada Venedikli Rabbi Leon Modena'nın (ö. 1648) Katolik Mezhebine karşı yazdığı *Magen va-Herev* (Kalkan ve Kılıç) adlı reddiyesi konu edilmiştir. Yazar eserini kendisinden yaklaşık bir asır önce yaşamış Pietro Galatino'nun (ö. 1530) "*De Arcanis Catholicae Veritatis*" (Katolik Gerçeğinin Sırları) adlı eserine cevap mahiyetinde hazırlamıştır. Modena çalışmasında her ne kadar Galatino ve eserini hedef almışsa da Hıristiyan geleneğın arka planını aktarmada en sık başvuru kaynağı olarak Orta Çağ'ın en önemli Hıristiyan teologlarından olan Thomas Aquinas'ın (ö. 1274) eserlerine müracaat etmiş ve Aquinas'ın görüşlerini de eleştirmiştir. Eser sekiz bölüm olarak tasarlanmış, fakat son üç bölüm kayda geçirilmeden yazar vefat etmiştir. Eserin içinde Aslî Günah, Teslis, Enkarnasyon, Meryem'in Bakireliği ve Mesih bölümleri yer almaktadır. Kendinden önceki Yahudi polemikleri ile içerik ve konu açısından benzerlikler taşısa da üslup açısından günümüz araştırmacıları tarafından orijinal bir yaklaşımının olduğu kabul edilmektedir. Bu çalışma içerisinde Meryem'in bakireliği, İsa'nın doğumundaki rolü, İsa'nın soyuna tesiri ve Meryem'in kutsiyeti hususunda Katolik anlayışta yer alan iddialara Modena'nın yönelttiği itirazlar incelenmektedir.

Anahtar Kelimeler

Dinler Tarihi, Yehuda Aryeh mi-Modena, Leon Modena, Magen va-Herev, Yahudi-Hıristiyan Polemiği, İsa, Meryem.

Atıf Bilgisi

Şengül, Fatma Seda. "Venedikli Rabbi Leon Modena'nın (ö.1648) Katolik İnancındaki Meryem Algısına Yönelik Eleştirileri". *Uludağ İlahiyat Dergisi* 32/1 (Haziran 2023), 1-24. <https://doi.org/10.51447/uluifd.1228012>

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü Article Type	Araştırma Makalesi Research Article
Geliş Tarihi Date of Submission	01 Ocak 2023 01 January 2023
Kabul Tarihi Date of Acceptance	22 Mayıs 2023 22 May 2023
Yayın Tarihi Date of Publication	15 Haziran 2023 15 June 2023
Yayın Sezonu Pub Date Season	Haziran June
DOI	https://doi.org/10.51447/uluifd.1228012
Değerlendirme Peer-Review	Ön inceleme: Bir iç Hakem (Editörler Kurulu Üyesi - Yayın Kurulu Üyesi) İçerik İncelemesi: İki Dış Hakem - Çift Taraflı Körleme Single anonymized AInternal (Editor board member) Double anonymized - Two External
Etik Beyan Ethical Statement	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited
Benzerlik Taraması Plagiarism Checks	Yapıldı - iThenticate Yes - iThenticate
Çıkar Çatışması Conflicts of Interest	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir. The author(s) has no conflict of interest to declare.
Finansman Grant Support	Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır. The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.
Telif Hakkı & Lisans Copyright & License	Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır. Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0
Etik Bildirim Complaints	ilahiyatdergisi@uludag.edu.tr - https://dergipark.org.tr/tr/pub/uluifd

Criticisms of the Venetian Rabbi Leon Modena (d.1648) Regarding the Perception of Mary in the Catholic Faith

Fatma Seda Şengül

Assist. Prof. Dr., Bursa Uludag University, Faculty of Theology, Department of History of Religions,
Bursa, Türkiye

<http://orcid.org/0000-0001-7641-1541> | fatmasedagurbetoglu@gmail.com | <https://ror.org/03tg3eb07>

Abstract [You may find an extended abstract of this article after the bibliography.]

This study evaluates the refutation of the Venetian Rabbi Leon Modena (d.1648) against the Christian Catholic Order named *Magen Va-Herev* (Shield and Sword). The author prepared his work as a response to Pietro Galatino's (d. 1530) "*De Arcanis Catholicae Veritatis*" (Secrets of the Catholic Truth). Although Modena wanted to respond to the work of Galatino, he also targeted Thomas Aquinas, one of the most important Christian theologians of the Middle Ages, and his works. Modena designed the work as eight chapters but could only write five chapters. The work includes chapters of Original Sin, Trinity, Incarnation, Virginitiy of Mary, and the Messiah. Although Modena's work shows similarities with previous Jewish polemics in terms of content and subject, it has a unique approach in terms of style, according to today's researchers. This study deals with Modena's objections to the Catholic claims about the virginitiy of Mary, her role in the birth and progeny of Jesus, and the glory of Mary.

Keywords

The History of Religions, Judah Aryeh, Leon Modena, Magen wa-Hereb, Jewish-Christian Polemic, Jesus, Mary.

Citation

Şengül, Fatma Seda. "Venedikli Rabbi Leon Modena'nın (ö.1648) Katolik İnanıcındaki Meryem Algısına Yönelik Eleştirileri". *Uludağ İlahiyat Dergisi* 32/1 (Haziran 2023), 1-24. <https://doi.org/10.51447/uluifd.1228012>

Giriş

1571 doğumlu Leon Modena, yaşadığı dönemde Venedik'in en saygın Rabbilerinden biri olarak literatüre geçmiştir. Aynı zamanda meşhur bir şair olan Modena'nın en bilindik eseri Yahudi gelenekleri ve ritüellerini anlattığı *Historia De Gli Riti Hebraici* (İbrani İbadet Tarihi) adlı eseridir.¹ Ayrıca kendi hayat hikâyesini yazdığı *Hayyei Yehuda*² adlı eseri de yaygın şekilde bilinmektedir. Modena *Magen va-Herev*'i (Kalkan ve Kılıç) ise ömrünün son dönemlerine doğru yazmıştır. Reddiye tarzında hazırlanmış olan bu metnin başlığında Hıristiyanlık karşıtı Yahudi reddiyelerinde sıklıkla görülen *Magen*³ ismi özellikle tercih edilmiştir.⁴ Eserin yazılış gerekçesi Hıristiyanların kendi inançlarını kanıtlamak için İbrani metinlerine ve Kabala'ya olan müracaatının giderek yaygınlaşmasıdır. Modena bu duruma oldukça tepkilidir. Reddiyesinde hedef aldığı Pietro Galatino da bu tavrın savunucusu olan Hıristiyanlardan biridir ve 1516 yılında *De Arcanis Catholicae Veritatis* (Katolik Gerçeğinin Sırları) adında bir eser kaleme almıştır. Modena reddiyesini bu esere cevap mahiyetinde hazırlamıştır. Modena'nın Galatino'yu hedef alma nedeni Galatino'nun eserini oldukça kapsamlı ve metodik açıdan zengin olarak değerlendirmesidir. Galatino eserinde Yahudi kaynaklarından, Kabala'dan ve Talmud literatüründen faydalanmıştır. Bu bakımdan Modena'ya göre Galatino'nun eserine cevap vermek demek hem Galatino'dan öncekilere hem de sonrakilere cevap vermek anlamına gelmektedir. Modena, Galatino'yu hedef almakla birlikte metnini Galatino'nun eserine göre kurgulamamış kendine has bir metot takip etmiştir. Eserinde kendinden önceki Yahudi polemikçilerin ele aldığı konuları işlemekle birlikte yazım tarzı ve argüman yöntemi açısından kendine has bir yazım biçimine sahip olduğunu söylemek mümkündür. Eserinde Hıristiyanların iddialarını ve inanca konu ettikleri gereklilikleri varsayımsal olarak kabul eder görünmekte ve itirazlarını bu doğrultuda dile getirmeye gayret etmektedir. Kendi iddialarını savunurken yalnızca Kutsal Kitap'a değil akla ve mantığa başvurduğu görülmektedir. Ayrıca Hıristiyan Kutsal

¹ Dönemin İngiliz büyükelçisi Modena'dan Kral I. James'e sunmak üzere bu eseri yazmasını talep etmiştir. Geleneksel Yahudi hayatının tanıtımı görünümünde olan bu eserin Hıristiyanlar tarafından ilgiyle okunduğu kaydedilmektedir. Allen H. Podet, "Christianity in the View of Rabbi Leon Modena", *European Judaism: A Journal for the New Europe* 20/2 (1986), 24; Modena'nın eserine dair geniş bilgi için bk. Mark R. Cohen, "Leone Da Modena's Riti: A Seventeenth-Century Plea for Social Toleration of Jews", *Jewish Social Studies* 34/4 (1972), 287-321.

² Modena'nın otobiyografisinin İngilizce çevirisi için bk. Mark R. Cohen (ed.), *The Autobiography of a Seventeenth-Century Venetian Rabbi: Leon Modena's Life of Judah* (Princeton, New Jersey: Princeton University Press, 1989), 73-181.

³ *Magen Avraham* ve *Kešet u-Magen* örnek olarak zikredilebilir. Eserler hakkında kısa bilgi için bk. Daniel J. Lasker, *Jewish Philosophical Polemics Against Christianity in the Middle Ages* (Oxford, Port Land: The Littman Library of Jewish Civilization, 2007), 15, 18.

⁴ Yahudi-Hıristiyan reddiyelerinde *Magen*'in yanı sıra sıklıkla *Milhama* (Savaş), *Nitsahon* (Zafer) ve *Teşuvot* (Cevaplar/Karşılıklar) kelimeleri de tercih edilmektedir. Philippe Bobichon, "A Bird's Eye View on the Jewish Anti-Christian Literature in the Western Countries (10th to 17th c.)", *Can Polemics Innovate? Change and Continuity in Jewish-Christian Polemics from Late Antiquity to the Modernity* (Vienna: University of Vienna, 2017), 5.

Kitaplarının yanı sıra meşhur Hıristiyan teologların görüşlerinden ve eserlerinden de faydalanmıştır.⁵ Bu anlamda en sık başvuru kaynağı Thomas Aquinas ve eserleridir.⁶ Modena'nın rabbani gelenek ve Yahudi felsefesi konularında olduğu kadar kilise tarihi üzerine de ileri düzeyde bilgi sahibi olduğu anlaşılmaktadır. Modena hakkında kaynaklarda belirtilen ve kendisinin de itiraf ettiği tek olumsuz özelliği kumara olan düşkünlüğüdür ve bu zafiyeti nedeniyle Yahudiler nezdinde zaman zaman itibarını kaybettiği iddia edilmektedir.⁷

1. İLÂHÎ Kelamın Bir Kadın Rahminde Bedenlenmesi ve Meryem'in Bakireliği Tartışmaları

Hıristiyan öğretilerde, Adem'in işlediği günah neticesinde kirlenen insan doğası Oğul Tanrı'nın kendini feda etmesi suretiyle temizlenmiştir. İlahî plan gereği Oğul, Meryem'in bedeninden doğmak suretiyle ete kemiğe bürünmüş, çarımha gerilerek öldürülmüş ve aslı günah için gereken kefareti tüm insanlık adına ödemiştir. Böylelikle Tanrı ile insanlığı arasındaki uzlaşma yeniden sağlanmıştır.⁸ Modena gereken bedelin bir Tanrı'nın bedene bürünerek ödenmesi fikrine itiraz etmekte ve konuyu Tanrı'nın enkarne imkânı/imkânsızlığı üzerinden ele almaktadır.⁹ Ayrıca reddiyesinde takip ettiği usul gereği, bedenlenme varsayımsal olarak kabul edilse dahi Hıristiyan teolojideki enkarnasyon inancına kendi Meryem algıları çerçevesinde eleştiriler sunmaktadır.

Modena'ya göre Tanrı'nın Adem'in günahına kefareti için ete kemiğe bürünmek istediği fikri kabul edildiğinde bu isteğin dokuz ay boyunca "kirli" bir karında bekleyerek ve "kirli" bir rahimden çıkarak gerçekleşmesi durumu kabul edilemez. Ona göre öncelikle, enkarnasyonu gerekli kılacak bir ortam oluşmuş olsa dahi bu şekilde değil, daha saf ve temiz olan başka bir yol tercih edilmesi gerekmektedir. Buna örnek mahiyetinde İbrahim'e ya da diğer peygamberlere görünen melekler¹⁰ gibi bir ete kemiğe bürünme şeklinin Tanrı'ya daha uygun olacağını ileri sürmektedir. İkinci olarak meseleyi kefareti öde-

⁵ Hem Galatino'nun hem de Modena'nın karşı tarafın dinî metinlerinden, teologlarının yazılarından faydalanırken seçici davrandıkları, yalnızca kendi iddialarını destekleyecek olan pasajları tercih ettikleri tespit edilmiştir. Lasker, *Jewish Philosophical Polemics*, 7.

⁶ Dominiken bir rahip olan Aquinas, Hıristiyan teolojisi açısından en kayda değer teologlardan biridir. Bilhassa Katolik dünya için otorite olarak görülen iki meşhur eseri vardır: *Summa Theologica* ve *Summa Contra Gentiles*. Aquinas ve eserleri hakkında geniş bilgi için bk. Muhammet Tarakçı, *St. Thomas Aquinas* (İstanbul: İz Yayıncılık, 2006), 15-25.

⁷ Alessandro Guetta, "Leone Modena's Magen va-Herev as an Anti-Catholic Apologia", *Jewish Studies Quarterly* 7/4 (2000), 297-298; Podet, "Christianity in the View of Rabbi Leon Modena", 22, 24.

⁸ Tarakçı, *St. Thomas Aquinas*, 166-167; Mahmut Aydın, *Hristiyanlık: Tarih, İnanç ve Uygulama* (İstanbul: Ketebe Yayınları, 2021), 324-325.

⁹ Enkarnasyon hakkındaki eleştirileri için bk. Leon Modena, *A Translation of the Magen Wa-Herev by Leon Modena 1571-1648*, çev. Allen H. Podet (New York: Edwin Mellen Press, 2001), 69-102; İbranice metin için bk. Yehuda Aryeh Mi-Modena, *Magen va-Herev: Hibur Neqed ha-Natsrut*, ed. Şlomo Simonsohn (Jerusalem: Mekitse Nirdamim, 1960), 34-47.

¹⁰ Yaratılış 18:1-10.

necek Adem açısından ele almaktadır. Adem Tanrı'nın eliyle yaratılmış, Havva da onun kaburga kemiğinden yaratılmıştır ve bu yaratılış Eden Bahçesi'nde yani saf ve temiz bir ortamda gerçekleşmiştir.¹¹ Dolayısıyla yaratılışı tertemiz olan bu varlıkların işlediği günah için kadın rahmi gibi kirli bir yerden çıkarak kefarete ödemenin doğru olup olmadığını sorgulamaktadır. Bir ve ikinci itirazıyla irtibatlı olarak şekillenen son itiraz ise böyle kıymetli bir ilâhın/kurtarıcının Tevrat'ta olumsuz yönleriyle anılan bir yolla yani bir kadından doğmak suretiyle dünyaya gelmiş olma sorunudur.¹² Bu noktada Modena Tanah'ta açık bir şekilde kadınların emirlerin birçoğundan sorumlu tutulmadığını, hatta ahdin işaretleri olarak sünnetin dahi onlardan esirgendiğini vurgulamaktadır. Yahudi kutsal kitabında bazı mukaddes günlerde onlara yaklaşılmaması gerektiği,¹³ hayız dönemlerinin kirlilikle ilişkilendirildiği¹⁴ ve kötü/günahkâr bazı tavırların hayızlı kadınların kirliliğiyle benzeştirildiği¹⁵ şeklinde pasajlar bulunmaktadır. Meseleye bu açıdan yaklaşan Modena'ya göre Tanrı'nın bir kadın rahminden çıkması kaderde var idiyse o halde yaratılışın başlangıcından itibaren kadınların konumunun erkeklere nazaran düşük seviyede değil aksine daha yüksek ve yüce bir konumda olması gerekmektedir.¹⁶

Modena, Thomas Aquinas'ın kendi eserinde bu meseleye dair itirazlara ve bunlara yönelik bazı cevaplara yer verdiğini belirtmektedir. Aquinas'a göre Tanrı insanî formunun gerçekliğini göstermek için bir kadından doğmuştur. Bununla birlikte ilâhî yönünü göstermek ve ona işaret etmek için de bu kadının bir bakire olması uygun bulunmuştur.¹⁷ Dolayısıyla Tanrı mucize ile alçak gönüllüğü bir araya getirerek böyle bir plan tatbik etmiştir. Modena kendi çalışması içinde Aquinas'ın bu konuya ilişkin pasajlarına detaylı olarak değinmeyeceğini, onları uzun uzadıya tartışmak istemediğini ifade etmektedir. Konuya ilişkin ortaya koymak istediği asıl husus, gerçekleşmesi mümkün olsa bile bu hususlara inanmanın ne kadar boş ve gereksiz olduğudur. Modena Hıristiyanların sunuş şekli itibarıyla bu hikâyenin bir tevazu konusu yapılmasını da makul karşılamamıştır. Çünkü ona göre, kişiden kendi durumuna uygun bir alçakgönüllülük beklenir. Zira bir kralın tevazu gereği çöp topladığı müşahede edilemez. Dolayısıyla Tanrı'nın bir kadının karnına girerek rahminden dışarı çıkması alçakgönüllülüğün bir göstergesi olarak izah edilemez.¹⁸

Modena yine kendi usulü gereği, varsayımsal olarak Oğul İsa'nın/Tanrı'nın bir insan gibi bedene bürünmesini, yani hem ilâhî hem de insani bir tabiata sahip olması gereklili-

¹¹ Yaratılış 2:7-23.

¹² İnsanı kadın doğurur, günleri sayılı ve sıkıntı doludur (Eyüp 14:1); İnsan gerçekten temiz olabilir mi? Kadından doğan biri doğru olabilir mi? (Eyüp 15:14); Binde bir adam buldum, ama aralarında bir kadın bulamadım (Vaiz: 7:27).

¹³ Çıkış 19:15.

¹⁴ Levililer 18:19.

¹⁵ Hezekiel 36:17.

¹⁶ Modena, *Magen Wa-Hereb*, 103-104; İbr. Yehuda Aryeh Mi-Modena, *Magen va-Herev*, 47.

¹⁷ Thomas Aquinas, *Summa Theologica*, çev. Roy J Deferrari - M. Ivioleta Barry (Londra: Burns, Oates & Washburne Ltd., 1920), III/28:1-2.

¹⁸ Modena, *Magen Wa-Hereb*, 105; İbr. Yehuda Aryeh Mi-Modena, *Magen va-Herev*, 48.

ğini kabul eder görünerek itirazlarını dile getirmektedir. İsa'nın insan olarak yaratılması veya ete kemiğe bürünmesi hususunda ana rahmi dışında bedenın başka bir yerinden (ağız bölgesi, kaburga kemiği gibi örnekler verir) çıkması daha uygun olacaktır. Böylelikle Hıristiyanlar açısından daha sağlam bir temelden bahsedilebilirdi. Öncelikle bu sayede kirli bir rahimden dünyaya gelmediği için bir Tanrı'nın onuruna daha yakışır bir vaziyet oluşacaktı. İkinci olarak da Hıristiyanların iddia ettiği şekilde onun beşerî bir tohumdan etkilenmediği, bir anne ve bir babasının olmadığı iddiası daha makul bir zemine taşınmış olacaktı.¹⁹

Modena İsa'nın enkarne oluş şekline itiraz ettikten sonra bilhassa Hıristiyanlığın sonraki yüzyıllarında aşama aşama tesis edilen Meryem'in sürekli bakireliğini de eleştirmektedir. Hıristiyanlara göre İsa'nın annesi Meryem bakire iken İsa'ya hamile kalmış ve bu bekâret durumu doğum esnasında ve sonrasında da değişmemiştir. Aslında kanonik İncillerde²⁰ Meryem'in doğum öncesindeki bakireliğinden bahsedilmekle birlikte doğum esnasında ve sonrasında bekâretini muhafaza ettiğine dair bir ifade bulunmamaktadır. Bu iddianın en erken versiyonuna apokrif Yakup İncili'nde²¹ rastlanmaktadır.²²

Modena kendinden önceki reddiye yazarlarının da Meryem'in bakireliği konusunu ele aldığını belirtir. Onlar fizik kuralları çerçevesinde Meryem'in sürekli bakirelik iddiasının imkânsızlığını vurgulamaktadır.²³ Kendisi de bu hususta onlarla aynı kanaati paylaşmak-

¹⁹ Modena, *Magen Wa-Hereb*, 105-106; İbr. Yehuda Aryeh Mi-Modena, *Magen va-Herev*, 48.

²⁰ Matta 1:18-25; Luka 1:26-38.

²¹ M.S. İkinci yüzyılda yazıldığı düşünülen Yakup İncili'nin orjinal adının Meryem'in Doğumu ya da Yakup'un Kitabı olduğu iddia edilmektedir. *Protoevangelium of James* (Yakup İncili) adı ise 16. yüzyılda *Protoevangelium of James* adıyla metni yayınlayan Theodore Bibliander'den kalmıştır. Yakup İncili İsa'dan daha çok Meryem'in doğumu, Mabel'deki hayatı, mucizeleri, Yusuf'la olan nişanlılığı, hamileliği ve doğum sürecine odaklı bir metin görünümündedir. Bart D. Ehrman - Zlatko Pleše, *The Apocryphal Gospel-Texts and Translations* (New York: Oxford University Press, 2011), 31; Tony Burke, "Mary in the Apocrypha", *The Oxford Handbook of Mary*, ed. Chris Maunder (Oxford University Press, 2019), 89-90.

²² Yakup İncili 19. ve 20. pasajlarda doğum sonrasında Meryem'in yanına gelen ebe ve Salome adlı bir kadının yaptıkları muayene neticesinde Meryem'in doğum sonrasında bekâretini muhafaza ettiğini anladıkları yazılıdır. J. K. Elliott (ed.), *The Apocryphal New Testament: A Collection of Apocryphal Christian Literature in an English Translation* (Oxford: Oxford University Press, 2005), 64-65; Günay Tümer, *Hıristiyanlıkta ve İslamda Hz. Meryem* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2021), 127.

²³ Yaygın kanaate göre Modena'nın burada kastettiği isimlerden biri Hasday Crescas'tır (ö. 1410/11). Hıristiyanlığa karşı kaleme aldığı reddiyesinde (*Bitul İkkarey ha-Notsrim*) Hıristiyan inancındaki sürekli bakirelik iddiasına fizik kuralları çerçevesinde itirazlarını dile getirmektedir. Bu husustaki en temel itirazı, bir beden/cismin boyutlarının olma zorunluluğudur. Doğan bebeğin bir boyutu olmalıdır, dolayısıyla boyutları olan bir cismin rahimdeki bekârete zarar vermeden dışarı çıkması mümkün değildir. Meryem'in gerçekleştirdiği eylem eğer bir doğum ise, doğumun şartlarından biri de bir cismin rahmin duvarlarından geçme gerekliliğidir. Netice itibarıyla Hıristiyanlar apaçık bir çelişki içerisindedir. Ya doğan bedenın boyutlarının olmadığını iddia edecekler ya da boyutları kabullenip Meryem'in sürekli bakireliği iddiasından vazgeçeceklerdir. Hasday Crescas, *The Refutation of the Christian Principles*, çev. Daniel J. Lasker (Albany: State University of New York Press, 1992), 57-58.

tadır. Ona göre Nasıralılar (Hıristiyanlar) bu meseleyi kusurlu benzetmelerle doğrulatmaya çalışmışlardır. Güneşten gelen ışınların safir ya da kristal benzeri bir taşa yansıdığında bir taraftan girip aynı şekilde diğer taraftan çıkması örneğini kullanmışlardır. Bu ışın geçişi esnasında safirin/kristalin bütünlüğüne/yapısına bir zarar gelmeyecektir. Hıristiyanlara göre bu örnekte olduğu gibi güneşin ve dünyanın Rabbi olan İsa da bakirenin rahim örtüsüne zarar vermeden geçebilmiştir. Hâlbuki güneş ışığının maddî bir cismi yoktur, ama bir bebeğin vardır. Dolayısıyla benzetme örnekleri Modena açısından kusurlu görülmektedir. Çünkü bir bebeğin maddi cisminin rahmin duvarına temas etmeden/zarar vermeden geçmesi mümkün değildir. Bu noktada Modena, Hıristiyanların “Tanrı'nın her şeye gücü yeter” savunmalarını da makul bulmadığını belirtmektedir. Ona göre Tanrı'nın kadir-i mutlaklığında elbette şüphe yoktur, fakat bu durum gücünün yettiği her şeyi gerçekleştireceği anlamına gelmemektedir.²⁴ Fakat Katolik dünya Modena'nın yaptığı gibi bu konuya gelebilecek itirazlara karşı bazı savunmalar yapmakta ve dışarıdan bakıldığında imkânsız gibi görünen bu doğumun ancak ve ancak bir Tanrı'ya yakışabileceğini ve dolayısıyla gerçekleşmiş olduğunu iddia etmektedirler.²⁵

Hıristiyanlar tarafından ileri sürülen Meryem'in sürekli bakirelik iddiası hususunda Modena, Meryem'in doğum öncesindeki durumundan ziyade doğum esnası ve sonrasına daha çok odaklanmaktadır. Bu hususta meseleye dair itirazlarını çoğunlukla İnciller üzerinden yapmaktadır. Ona göre Meryem'in ömrünün sonuna kadar bakire kalmadığı İncil pasajlarına bakılarak rahatlıkla anlaşılabilir.²⁶ Luka İncili'nde geçen “Onlar oradayken, Meryem'in doğurma vakti geldi ve ilk oğlunu doğurdu”²⁷ ve “Nitekim Rabb'in Yasası'nda, ‘İlk doğan her erkek çocuk Rabb'e adanmış sayılacak’ diye yazılmıştır”²⁸ ibareleri onun hem doğum esnasında hem de sonrasında bekâretini devam ettirmediğini göstermektedir. Çünkü bu pasajlarda İsa'nın dünyadaki diğer insanlar gibi doğduğu bildirilmektedir. Doğum şeklinin aynılığı sebebiyle Meryem ve Yusuf şeriata bağlı diğer kimseler gibi davranmış²⁹ ve İsa'yı yani ilk doğan çocuklarını Tanrı'ya adamak için Kudüs'e götürmüşlerdir.³⁰ Modena söz konusu pasajlardan hem İsa'nın en azından doğma şekli bakımından diğer insanlar gibi doğduğu çıkarımını yapmakta hem de pasajdaki ilk oğulluk vurgusundan başka kardeşlerinin de olduğu sonucuna ulaşmaktadır. Modena'nın çıkarı-

²⁴ Modena, *Magen Wa-Hereb*, 126, 127; İbr. Yehuda Aryeh Mi-Modena, *Magen va-Herev*, 55.

²⁵ Daha önce bahsi geçtiği üzere Aquinas da eserinde bu konuya ilişkin itirazlara detaylı olarak cevap vermiştir. Geniş bilgi için bk. Aquinas, *Summa Theologica*, III/28.

²⁶ Meryem'in bakirelik iddiasını İncil pasajlarıyla çürütme yeni bir argümantasyon yöntemi değildir. 13. ve 14. yüzyıllardaki Yahudi polemikçiler de aynı yöntemi sıklıkla tercih etmişlerdir. Daniel J. Lasker, “Mary in Jewish Tradition”, *Veritas (Porto Alegre)* 63/1 (2018), 28.

²⁷ Luka 2:6.

²⁸ Luka 2:23.

²⁹ İlk doğan erkek çocuklarınızın ve hayvanlarınızın hepsini Rabb'e adayacaksınız. Çünkü bunlar Rabb'e aittir (Çıkış 13:12).

³⁰ Musa'nın Yasası'na göre arınma günlerinin bitiminde Yusuf'la Meryem çocuğu Rabb'e adamak için Yerusâlim'e götürdüler. Nitekim Rabb'in Yasası'nda, “İlk doğan her erkek çocuk Rabb'e adanmış sayılacak” diye yazılmıştır (Luka 2:22-23).

mına göre İsa tek çocuk olsaydı, ölümünden sonra yazılan İncillerde ondan ‘ilk’ doğan/çocuk olarak bahsedilmemeliydi. O hâlde Meryem’in doğum esnası ve sonrasındaki bakirelik iddiası İncillerin bizatihi kendisi ile çürütülebilmektedir. Bu noktada Modena insanların mucize icat etme ve ona tabi olma isteklerini anlayışla karşılamakta, fakat insanların bu mucizeye inanabilmesi için ifadelerin makul bir ölçüde olması gerektiğini vurgulamaktadır.³¹ İlk oğulluk meselesine dair Luka’daki bu ifadenin, bazı Hıristiyan çevrelerce kendinden sonra doğumlar olduğuna değil, diğer kardeşleri arasında en büyük olana işaret edilmek için kullanıldığı iddia edilmektedir.³² Böyle bir durumda ise diğer kardeşlerin kimliği önem arz etmektedir. Kanaatimizce kardeşten maksat Yakup İncili’ndeki şekliyle Yusuf’un oğulları olarak düşünülse de bir tutarsızlık söz konusudur. Çünkü Yusuf’un Meryem’den önceki evliliğinden olan bu çocukların İsa’dan büyük olması ve dolayısıyla İsa’nın en büyük oluşundan bahsedilmemesi gerekmektedir.

Modena’ya göre Nasıralıların inançları açısından Meryem’in karnındaki yüceltmek için Meryem’in henüz bakireyken Kutsal Ruh tarafından hamile bırakıldığını iddia etmek yeterli görülmemiş; doğum esnasında ve sonrasında da bakire olduğu iddia edilmiştir. Doğum sonrasındaki bekâretin muhafaza durumu da süre bakımından bir sınırlamaya tabi değildir. Bu iddianın arka planında Meryem’in Yusuf’la ya da başka bir kimseyle birlikte olmadığı fikri yatmaktadır. Modena’ya göre onların bu aşırı iddialarını bizatihi İnciller ile çürütmek mümkündür. Nitekim Aquinas da eserinde bu itirazlara³³ yer vermektedir.³⁴

Modena’ya göre İnciller Meryem’in doğumdan sonra bekâr kalmayışına dair deliller barındırmaktadır. Matta’da “İsa Mesih’in doğumu şöyle oldu: Annesi Meryem, Yusuf’la nişanlıydı. Ama birlikte olmalarından önce Meryem’in Kutsal Ruh’tan gebe olduğu anlaşıldı”³⁵ ifadesi geçmektedir. Modena yine İncil’de geçen kelimeler üzerinden bir çıkarımda bulunarak; “birlikte olmalarından önce” ifadesinden daha sonra birlikte oldukları sonucuna ulaşmış görünmektedir. Ona göre Meryem ve Yusuf birlikte olmuştur ve Matta’nın teyidi ile Meryem’in doğum sonrasındaki bakirelik iddiası hatalıdır.³⁶ Matta İncili’nden ikinci bir itiraz daha bulmak mümkündür. Melek Yusuf’a “Davut oğlu Yusuf, karın Meryem’i kendine eş olarak almaktan korkma (1:20)” demektedir. Eş/Hanım tabiri kullanıldığı için Meryem ve Yusuf’un arasında bir beden beraberliğinden bahsedilmiş olmaktadır. Dolayısıyla Modena’ya göre İncillerin şahitliğiyle Meryem’in doğum sonrasında bakireliğini muhafaza ettiğinden bahsedilemez.³⁷

Romalılara Mektup referansı ile getirilen diğer bir itiraz İsa’nın ilk oğulluğu meselesiyle ilişkilidir. Pasajda “Çünkü Tanrı önceden bildiği kişileri Oğlu’nun benzerliğine dönüştürmek üzere önceden belirledi. Öyle ki, Oğul birçok kardeş arasında ilk doğan ol-

³¹ Modena, *Magen Wa-Hereb*, 128-129; İbr. Yehuda Aryeh Mi-Modena, *Magen va-Herev*, 56.

³² Tümer, *Hıristiyanlıkta ve İslamda Hz. Meryem*, 125.

³³ Aquinas, *Summa Theologica*, III/28:3.

³⁴ Modena, *Magen Wa-Hereb*, 141; İbr. Yehuda Aryeh Mi-Modena, *Magen va-Herev*, 60.

³⁵ Matta 1:18.

³⁶ Modena, *Magen Wa-Hereb*, 141; İbr. Yehuda Aryeh Mi-Modena, *Magen va-Herev*, 60.

³⁷ Modena, *Magen Wa-Hereb*, 141-142; İbr. Yehuda Aryeh Mi-Modena, *Magen va-Herev*, 60-61.

sun.”³⁸ Modena buradaki kardeş ifadesini de salt biyolojik kardeş olarak algulamakta ve İsa'nın ilk doğan olması meselesini kendinden sonra mutlak kardeşleri olduğu sonucuna bağlamaktadır. İddiasını desteklemek adına İncil'de de İsa'dan ilk oğul olarak bahsedildiğini hatırlatmaktadır.³⁹

İsa'nın kardeşlerine ilişkin sunulacak ikinci delil Yuhanna İncili'ndeki “Bundan sonra İsa, annesi, kardeşleri ve öğrencileri Kefarnahum'a gidip orada birkaç gün kaldılar”⁴⁰ pasajına dayanmaktadır. Modena nezdinde “kardeş” tabiri aynı/ortak ebeveynlere sahip olanlar için kullanılır. O hâlde Meryem'in İsa'dan başka çocukları da olmuştur.⁴¹

Üçüncü delil yine Matta İncili'nde “Orada, olup bitenleri uzaktan izleyen birçok kadın vardı. Bunlar, Celile'den İsa'nın ardından gelip O'na hizmet etmişlerdi. Aralarında Mecdelli Meryem, Yakup ile Yusuf'un annesi Meryem ve Zebedi oğullarının annesi de vardı”⁴² ifadesi geçmektedir. Modena buradaki Yakup ve Yusuf'un annesi olan Meryem'i İsa'nın annesi olan Meryem olarak değerlendirmektedir. Bu hususta Yuhanna İncili'ni referans göstermektedir. Yuhanna İncili'nde İsa'nın yanında duranların isimleri tek tek zikredilmiştir ve annesi Meryem de onlardan biridir: “İsa'nın çarmıhının yanında ise annesi, teyzesi, Klopas'ın karısı Meryem ve Mecdelli Meryem duruyordu”⁴³. Söz konusu Meryem'in kimliği noktasında Yuhanna'dan getirdiği delili yeterli görerek, iddiasını sunmaktadır. Ona göre açık bir şekilde İncillerde Meryem'in diğer çocuklarından bahsedilmemektedir, dolayısıyla Meryem'in doğum sonrasında bakireliğini sürdürdüğü iddiası tutarsızdır.⁴⁴

Modena yukarıdaki itirazların Aquinas'ın eserinden aktarıldığını, kendisinin bir ilave ya da eksiltme yapmadığını vurgulamaktadır.⁴⁵ Aquinas'ın söz konusu itirazlara verdiği cevap şu şekildedir: Meryem'in doğumdan sonra Yusuf ile birlikte olduğu ve başka çocukları olduğu iddiası sapkın Helvedius'a aittir. Aquinas'a göre bu iddia Mesih'in kutsallığı ve Oğul'un biricikliği açısından aşağılayıcıdır. Zira Meryem bakireliğini muhafaza etmiş olmalıdır. İncillerde bahsi geçen İsa'nın kardeşleri, gelenek içerisinde öne sürülen Yusuf'un bir önceki eşinden doğan çocukları olamaz. Çünkü Kutsal Kitap'ta Yusuf'un başka bir eşinden bahsedilmemektedir. Aquinas, Yusuf'un da kutsal bir adam olduğunu ve bakir kaldığını, dolayısıyla çocukların ona ait olmadığını ifade etmektedir. Bu durumda söz konusu kardeşlerin kim olduğu cevaplanmalıdır. Aquinas'a göre bu kimseler, Meryem'in, kendisiyle aynı adı taşıyan kız kardeşinin çocukları ve dolayısıyla İsa'nın akrabaları yani kuzenleridir. Bu minvalde itirazlarda bahsi geçen ‘Yakup ve Yusuf'un annesi Meryem’ İsa'nın annesi değil teyzesi olan Meryem'dir ve İsa'nın annesinin İsa'dan başka çocuğu

³⁸ Romalılara Mektup 8:29.

³⁹ Modena, *Magen Wa-Hereb*, 142; İbr. Yehuda Aryeh Mi-Modena, *Magen va-Herev*, 61.

⁴⁰ Yuhanna 2:12.

⁴¹ Modena, *Magen Wa-Hereb*, 142; İbr. Yehuda Aryeh Mi-Modena, *Magen va-Herev*, 61.

⁴² Matta 27:55-56.

⁴³ Yuhanna 19:25.

⁴⁴ Modena, *Magen Wa-Hereb*, 142; İbr. Yehuda Aryeh Mi-Modena, *Magen va-Herev*, 61.

⁴⁵ Modena'nın iddiası tutarlıdır. Bahsi geçen itirazlar için bk. Aquinas, *Summa Theologica*, III/28:3.

yoktur.⁴⁶

Modena'nın nezdinde Aquinas'ın cevapları yetersiz ve yok hükmündedir.⁴⁷ Modena argümanını güçlendirmek için İncillerden başka alıntılar yapmaktadır. Matta İncili'nde "Birisi İsa'ya, 'Bak, annenle kardeşlerin dışarıda duruyor, seninle görüşmek istiyorlar' dedi. İsa, kendisiyle konuşana, 'Kimdir annem, kimdir kardeşlerim?' karşılığını verdi. Eliyle öğrencilerini göstererek, 'İşte annem, işte kardeşlerim!' dedi. 'Göklerdeki Babam'ın isteğini kim yerine getirirse, kardeşim, kız kardeşim ve annem odur'"⁴⁸ denilmektedir. Modena'ya göre burada açık bir şekilde biyolojik ve din kardeşleri arasında bir ayırım yapılmıştır.⁴⁹ Aynı şekilde Yuhanna İncili'nde de "Bundan sonra İsa, annesi, kardeşleri ve öğrencileri Kefarnahum'a gidip orada birkaç gün kaldılar"⁵⁰ denilmiştir. Bu cümlede de kardeşleri ve öğrencileri arasında ayırım yapılmıştır. Matta'da "Kendi memleketine gitti ve oradaki havrada halka öğretmeye başladı. Halk şaşırıp kalmıştı. 'Adamın bu bilgeliği ve mucizeler yaratan gücü nereden geliyor' diyorlardı. 'Marangozun oğlu değil mi bu? Annesinin adı Meryem değil mi? Yakup, Yusuf, Simun ve Yahuda O'nun kardeşleri değil mi? Kız kardeşlerinin hepsi aramızda yaşamıyor mu? O halde O'nun bütün bu yaptıkları nereden geliyor?'"⁵¹ ifadesi geçmektedir. Luka'da 6. ve 8. bölümde de İsa'nın kardeşlerinden bahsedilmektedir.⁵² Elçilerin İşleri'ndeki "Bunlar İsa'nın annesi Meryem, öbür kadınlar ve İsa'nın kardeşleriyle tam bir birlik içinde sürekli dua ediyordu"⁵³ pasajı da bir delildir. Modena İnciller dışında da İsa'nın kardeşlerine dair delil sunmakta ve Yosef ben Gurion'un (Flavius Josephus) eserindeki "Mesih olarak çağrılan İsa'nın kardeşi Yakup da aralarındaydı"⁵⁴ ifadesini zikretmektedir.

Netice itibarıyla Modena'ya göre kendi İncillerinden ve bilgilerinin sözlerinden de anlaşılacağı üzere doğum sonrasındaki süreçte Meryem bakire değildir/kalmamıştır. Daha önce bahsi geçtiği şekilde hamilelik esnasında ve doğum sırasında bakire olarak tanımlanması imkân dahilinde olmadığı gibi doğum sonrasındaki durumu ile ilgili de böyle bir

⁴⁶ Aquinas, *Summa Theologica*, III/28:3.

⁴⁷ Modena, *Magen Wa-Hereb*, 143; İbr. Yehuda Aryeh Mi-Modena, *Magen va-Herev*, 61.

⁴⁸ Matta 12:47-50.

⁴⁹ Modena, *Magen Wa-Hereb*, 143-144; İbr. Yehuda Aryeh Mi-Modena, *Magen va-Herev*, 61.

⁵⁰ Yuhanna 2:12.

⁵¹ Matta 13:54-56.

⁵² Modena'nın referans olarak Kutsal Kitap cümlelerine işaret ederken sehven Markos'u zikretmediği düşünülmektedir. Konuyla ilgili ifadeler Markos 6:3 (Meryem'in oğlu, Yakup, Yose, Yahuda ve Simun'un kardeşi olan marangoz değil mi bu? Kız kardeşleri burada, aramızda yaşamıyor mu?" Ve gücenip O'nu reddettiler); Luka 8:19-21 (İsa'nın annesiyle kardeşleri O'na geldiler, ama kalabalıktan ötürü kendisine yaklaşamadılar. İsa'ya, "Annenle kardeşlerin dışarıda duruyor, seni görmek istiyorlar" diye haber verildi. İsa haberi getirenlere şöyle karşılık verdi: "Annemle kardeşlerim, Tanrı'nın sözünü duyup yerine getirenlerdir) numaralı pasajlarda geçmektedir.

⁵³ Elçilerin İşleri 1:14.

⁵⁴ Flavius Josephus, "The Antiquities of the Jews", çev. William Whiston, *The Complete Works of Josephus* (Michigan: Kregel Publications, 1970), 20: 9, 763.

iddiada bulunmak mümkün değildir.⁵⁵ Modena'nın bilhassa İsa'nın kardeşleri bahislerinde 'kardeş' ifadesini biyolojik olarak anlamada ısrarcı olduğu görülmektedir. Aquinas ya da diğer bazı Hıristiyanların kardeş kelimesine ilişkin kuzen yakıştırması veyahut İsa'ya inananların kastedildiği iddialarına da katılmamakta ve Meryem'in sürekli bakireliğine ilişkin en detaylı itirazını bu doğrultuda sürdürmektedir.

Modena Meryem'in bakireliği iddiasını İncillerden çürütmenin yanı sıra konuya ilişkin Galatino'nun ve Hıristiyanların Tanah'tan getirdikleri delilleri de zikretmekte ve her birini çürütmeye çalışmaktadır.⁵⁶ Bu hususta Nasıralıların en sık başvurdukları pasajın Yeşaya kitabında geçtiğini ve bu konudaki iddialara cevap vereceğini belirtmektedir.

Yeşaya'da bulunan "Bundan ötürü Rabb'in kendisi size bir belirti verecek: İşte, kız gebe kalıp bir oğul doğuracak; adını İmmanuel koyacak"⁵⁷ pasajındaki "genç kadın" (*alma*) ifadesi, Matta İncili'nde "bakire" şeklinde çevrilmiştir. Böylelikle mesele, Matta İncili'nde "Meryem bir oğul doğuracak. Adını İsa koyacaksın. Çünkü halkını günahlarından O kurtaracak." Bütün bunlar, Rabb'in peygamber aracılığıyla bildirdiği şu söz yerine gelsin diye oldu: "İşte, bakire gebe kalıp bir oğul doğuracak; adını İmmanuel koyacaklar"⁵⁸ şeklinde karşılık bulmuştur. Modena'ya göre Nasıralıların kendi inançlarını desteklemek için getirdikleri Tanah pasajları arasında en zayıf delillendirme budur. Bu noktada o, Yeşaya kitabında geçen hikâyenin aslının Kral Ahaz döneminde, Aram (Suriye) kralı Rezin ile Remalya oğlu Pekah'ın Kudüs'e karşı savaşa giriştiği zaman gerçekleştiğini hatırlatmaktadır. O dönemde Ahaz çok korkmuştur ve Tanrı ona Yeşaya aracılığıyla bir teselli ulaştırmıştır.⁵⁹ Ahaz'ın hayatıyla ilgili bir kısmı anlatan bu bölümü (7:1-16) Nasıralılar kendi

⁵⁵ Modena, *Magen Wa-Hereb*, 144-145; İbr. Yehuda Aryeh Mi-Modena, *Magen va-Herev*, 61-62.

⁵⁶ Bu bahiste Modena, Galatino'nun Gematria'ya müracaat ederek savlarını delillendirmeye çalıştığından bahsetmektedir. Kullanılan yöntem bakımından meseleyi kısaca değerlendiren Modena, Gematria'ya müracaat ile ortaya atılan iddiaları desteklemek de çürütmek de mümkün olduğu için onları detaylı olarak açıklamayacağını belirtmekte, bu çabayı beyhude bulduğundan bahsetmektedir. Geniş bilgi için bk. Modena, *Magen Wa-Hereb*, 129, 130; İbr. Yehuda Aryeh Mi-Modena, *Magen va-Herev*, 56-57.

⁵⁷ Yeşaya 7:14.

⁵⁸ Matta 1:21-23.

⁵⁹ Uzziya oğlu Yotam oğlu Ahaz Yahuda Kralı'yken, Aram Kralı Resin'le Remalya oğlu İsrail Kralı Pekah Yeruşalim'e saldırdılar, ama ele geçiremediler. Davut'un torunları Aram'ın Efrayimliler'le güç birliği ettiğini duydular. Ahaz'la halkının yürekleri rüzgârda sallanan orman ağaçları gibi titremeye başladı. Bu arada Rab Yeşaya'ya şöyle seslendi: "Ahaz'ı karşılamak için oğlun Şear-Yaşuv'la birlikte Yukarı Havuz'un su yolunun sonuna, Çırpıcı Tarlası'na giden yola çık. Ona de ki, 'Dikkatli ve sakin ol, korkma! Şu tüten iki yanık odun parçasının -Aram Kralı Resin'le Remalya'nın oğlunun- öfkesinden korkma. Aram, Efrayim ve Remalya'nın oğlu sizin için kötü şeyler tasarlıyor. Diyorlar ki, Haydi, Yahuda'ya saldıralım, halkı korkutup ülkeyi ele geçirelim, Taveal'ın oğlunu kral ilan edelim. Buna karşılık Egemen Rab diyor ki, bu tasarı asla gerçekleşmeyecek. Çünkü Şam sadece Aram'ın başkenti, Resin de sadece Şam'ın başıdır. Efrayim'e gelince, altmış beş yıl içinde paramparça edilip halk olmaktan çıkacak. Samiriye sadece Efrayim'in başkenti, Remalya'nın oğlu da sadece Samiriye'nin başıdır. Bana güvenmezseniz, güvenlikte olamazsınız." Rab Ahaz'a yine seslendi: "Tanrının Rab'den bir işaret iste; ölümler diyarı kadar derin, gökler kadar yüksek olsun." Ama Ahaz, "Hayır, istemem, Rabb'i sınınamam" dedi. Bunun üzerine Yeşaya, "Dinleyin, ey Davut'un torunları!" dedi, "İnsanların sab-

argümanlarını güçlendirmek için mana itibariyle ikiye bölmüşlerdir. 7:1-9'daki pasajları Kral Ahaz'ın dönemiyle ilgili anlamışlar fakat 7:10'dan sonraki kısmı ise Meryem'in İsa Mesih'i doğurması mucizesi ile açıklamışlardır.⁶⁰

Modena konuya ilişkin itirazlarını sayarken öncelikle Hıristiyanların pasaja yönelik kusurlu yaklaşımını eleştirmekte ve pasajda anlatılanların tamamının neden Kral Ahaz'a atfedilmesi gerektiğinin izahını yapmaktadır. İlk olarak Nasıralıların böldüğü şekliyle pasajın ikinci kısmında geçen "Rab Ahaz'a konuşmaya devam etti" (7:10) cümlesinden de anlaşılacağı üzere, Ahaz'la ilgili aynı bahis devam etmekte konunun Mesih'e geçmediği anlaşılmaktadır. Dolayısıyla ona göre pasajın ikiye bölünmesinin tutarlı bir yanı yoktur.⁶¹

Pasajdaki asıl kehanet ve verilmek istenen haber/işaret bir kadının hamile kalması ve çocuk doğurması değildir. Hakikatte, doğan çocuğun, iyiyi kötüyü birbirinden ayırt edecek yaşa gelmeden, Ahaz'ın korktuğu iki kralın ülke topraklarını terk edecek olması haber verilmektedir. Ayrıca bir kadının doğumundan bahsedilmektedir, kadının bakireliğine ya da mucizevi bir doğum gerçekleştireceğine dair bir ima bulunmamaktadır.⁶²

Alma kelimesinin bakire olarak anlaşılması gerektiğine dair Modena'nın başka delilleri de vardır. Bunların en önemlisi, *alma* kelimesinin Kutsal Kitap'ın hiçbir yerinde bakire anlamında kullanılmamış olmasıdır. Ayrıca Kutsal Kitap içerisinde "bakire" anlamında kullanılan "*bitula*" kelimesinin geçtiği pasajlardan⁶³ örnekler vererek, eğer isteseydi Tanrı'nın Yeşaya'daki bu pasajda da aynı kelimeyi tercih edebileceğine, fakat etmediğine dikkat çekmek istemiştir.⁶⁴

Modena'ya göre pasajda (7:14) geçen "İşte" ifadesine dikkat edilmelidir. Ona göre bu tabir, yakında gerçekleşecek olan şeyler için kullanılmaktadır. Dolayısıyla Ahaz'ın kendi gözüyle göreceği bir döneme işaret ediyor olmalıdır.⁶⁵ Bu noktada Modena, Yeşaya 7:14'ün Kral Ahaz'a ve onun dönemine işaret ettiğine dair altı kesin delil sıralayarak meseleyi özetlemekte ve nihayete erdirmektedir. Birincisi, bağlamdan anlaşıldığı üzere amaç Ahaz'ı korkusundan emin kılmak/onun gönlünü rahatlatmaktır, dolayısıyla ona teselli verirken konunun birden Mesih bahsine geçmesi uygun değildir. Üstelik Mesih'e işaret edilse bile kendisinden beş yüz yıl kadar sonra dünyaya gelecek olan bir kişinin o an Ahaz'ın korkusuna bir faydası olmayacaktır. Bu hususta Tanrı'nın genel tavrını Kutsal Kitap pasajlarından anlamak mümkündür. Bu tavra örnek olarak Modena, Tanrı'nın Mu-

---

rını taşırmazınız yetmezmiş gibi şimdi de Tanrım'ın sabrını mı taşıyorsunuz? Bundan ötürü Rabb'in kendisi size bir belirti verecek: İşte, kız gebe kalıp bir oğul doğuracak; adını İmmanuel koyacak. Çocuk kötüyü reddedip iyiyi seçecek yaşa gelince tereyağı ve bal yiyecek. Ama çocuk kötüyü reddedip iyiyi seçecek yaşa gelmeden, seni dehşete düşüren o iki kralın toprakları ıssız kalacak (Yeşaya 7:1-16).

⁶⁰ Modena, *Magen Wa-Hereb*, 132-134; Yehuda Aryeh Mi-Modena, *Magen va-Herev*, 57-58.

⁶¹ Modena, *Magen Wa-Hereb*, 134; Yehuda Aryeh Mi-Modena, *Magen va-Herev*, 58.

⁶² Modena, *Magen Wa-Hereb*, 135; Yehuda Aryeh Mi-Modena, *Magen va-Herev*, 58.

⁶³ Yaratılış 24:16.

⁶⁴ Modena, *Magen Wa-Hereb*, 135-136; Yehuda Aryeh Mi-Modena, *Magen va-Herev*, 58-59.

⁶⁵ Modena, *Magen Wa-Hereb*, 137; Yehuda Aryeh Mi-Modena, *Magen va-Herev*, 59.

sa'ya olan vaadini örnek göstermektedir. Tanrı Musa'ya "Tanrı, "Kuşkun olmasın, ben seninle olacağım" dedi, "Seni benim gönderdiğimin kanıtı şu olacak: Halkı Mısır'dan çıkardığın zaman bu dağda bana tapınacaksınız".⁶⁶ Pasajdan da anlaşıldığı üzere Tanrı kişinin bilhassa kendi hayatında müşahade edebileceği türden vaatler ve işaretler sunmaktadır.⁶⁷

İkinci olarak pasajda alamet anlamında sunulan şeyin müjdelenen fiilin kendisi olmadığını hatırlatmaktadır. Çünkü müjdelenen şeyin kendisi gerçekleştiğinde, o mucizeye karşı insanın ruhunun güçlendirilmesinin/kaygısının giderilmesinin bir anlamı olmayacaktır. Dolayısıyla genç kızın hamile kalıp, bir çocuk doğurması; Tanrı'nın sözünün yerine geleceğinin, düşmanın bertaraf edileceğinin yalnızca bir göstergesidir. Bu hususta Modena yine Tanrı ve Musa üzerinden bir örnek getirmekte ve Musa'nın İsrailoğulları'nın Mısır'dan çıkarılmasına ilişkin Firavun'la ilgili endişesi karşısında Tanrı'nın kendisine bazı alametler gönderdiğinden bahsetmektedir.⁶⁸ Bu alametlerin kendi başlarına bir anlamı/kıymeti yoktur, yalnızca İsrailoğulları'nın Mısır'daki zulümlerinin son bulacağına ve bölgeden çıkarılacaklarının göstergesidirler.⁶⁹

Modena'nın üçüncü ve dördüncü delilleri/itirazları pasajın Mesih'e işaret etmesi halinde ortaya çıkan sorunlarla ilgilidir. Mesih'ten beklenen şey tüm dünyanın kurtarılmasıdır. Hâlbuki Yeşaya'da yalnızca Davud'un evinde "Tanrı size bir işaret verecek" ifadesi geçmektedir. Buradaki sınırlılık nedeniyle söz konusu ifadelerle Mesih'e işaret edilmiş olamaz. Ayrıca Nasıralıların iddiası gereği Tanrı'nın bu büyük lütfu, yani insanlık için enkarne oluşu ve tüm insanlığı kurtaracak olma mucizesi neden İbrahim, Musa, Davut gibi kıymetli şahsiyetlere değil de kötü/aciz Ahaz'a, onun saray mensuplarına, kötü hizmetkârlarına verilmiştir. Modena bu durumu da sorgulamaktadır.

Modena'nın beşinci itirazı pasajın devamında geçen, doğan çocuğun adının *Immanuel* konulacağı bahsidir. Ona göre bu kısımda "adını İsa koyacak" denilmesi gerekmektedir. *Immanuel*'in bir sıfat/yakıştırma olduğu düşünülse bile burada onun gerçek adının yazılması gerektiğini vurgulamaktadır.

Modena'nın altıncı ve son delili ise pasajda bahsi geçen çocuk hakkında verilen "ama çocuk kötüyü reddedip iyiyi seçecek yaşa gelmeden" ifadesidir. Bu ifadede Modena kastedilen kişinin İsa ve dolayısıyla Tanrı olması durumunda, onun bir süreliğine kötüden nefret etmeyeceği söyleminin uygunsuzluğunu sorgulamaktadır.⁷⁰

Modena'nın konuya ilişkin itirazlarının birçoğu tutarlı görünmektedir. Bilhassa, Yeşaya'daki bahsi geçen *alma* ifadesi her ne kadar Septuagint'te zaman zaman bakire anlamına gelebilecek *parthenos* şeklinde karşılanmış olsa da pasajın ilk muhatabı olan Yahudilerin bu ifadeyi bakire olarak anladıklarına dair bir delil bulunamadığı bir gerçektir. Dolayısıyla

⁶⁶ Çıkış 3:12.

⁶⁷ Modena, *Magen Wa-Hereb*, 138-139; Yehuda Aryeh Mi-Modena, *Magen va-Herev*, 59.

⁶⁸ Çıkış 4:1-30.

⁶⁹ Modena, *Magen Wa-Hereb*, 139; Yehuda Aryeh Mi-Modena, *Magen va-Herev*, 60.

⁷⁰ Modena, *Magen Wa-Hereb*, 140; Yehuda Aryeh Mi-Modena, *Magen va-Herev*, 60.

tarihsel gerçeklik bakımından *alma* ile kastedilenin bakire olduğuna ilişkin bir iddianın kanıtlanması mümkün görünmemektedir.⁷¹

2. İsa'nın Soyu Tartışmalarında Meryem'in Rolü

Hıristiyanlara göre Meryem'in hamileliği ne Yusuf'tan ne de başka bir erkekten kaynaklanmıştır. Hıristiyanlar, Meryem'in bakire olduğuna, ona kimsenin dokunmadığına inanmışlar, hamileliğin Kutsal Ruh'un tesiriyle gerçekleşmesi sebebiyle onu yüce ve kutsal kabul etmişlerdir. Fakat Hıristiyanların bu kutsallık durumuna hanel getirecek iddiaları da vardır ve bunlar Hıristiyanların İsa'nın Davud soyundan geldiğine dair inancına zarar vermektedir.

Thomas Aquinas Meryem'in İsa üzerindeki insani tesirini yok etmek için Meryem'de hamileliğe gerekli olan kadınsal etkinin mevcut olmadığını iddia etmiştir. Bu iddiasını desteklemek adına Meryem'in biyolojik adet döngüsünün olmadığını ifade etmiştir. Hamilelik durumunun yalnızca Kutsal Ruh'un tesiriyle gerçekleştiği, Meryem'in bir katkısı olmadığını belirtmiştir.⁷² Modena da eserinde Aquinas'ın bu iddialarına yer vermiştir.⁷³

Modena konuya ilişkin Galatino'nun görüşlerini de aktarmaktadır. Galatino eserinde Meryem'in ilk insan Adem'in günahının tesirinde olmadan dünyaya geldiğini savunmaktadır. Ona göre Meryem'in hiçbir hastalığı yoktur. Çünkü hastalık Adem'in günahının bir sonucudur. Onun nezdinde kadınların adet döngüsü de bir hastalıktır ve Adem'in günahını taşımayan Meryem bu rahatsızlığa da sahip değildir. Bütün bu iddialar onun gebeliğe bir etkisinin olmadığını göstermek içindir.⁷⁴

Modena, Hıristiyanların Tanah üzerinden kendi inançlarına deliller getirmeye çalıştıklarını belirtmektedir. Levililer kitabında (12:2) “İsrail halkına de ki, ‘Bir kadın döllenme yaşayarak/bir tohum aracılığıyla hamile kalıp erkek çocuk doğurursa, âdet gördüğü günlerde olduğu gibi yedi gün kirli sayılacaktır.’” denilmektedir. Modena bu pasajdan yola çıkarak Hıristiyanların ‘bir kadın döllenme olmadan hamile kalması durumunda kirli sayılmayacaktır’ şeklindeki çıkarımını hatırlatmaktadır. Modena bu sonuca itiraz etmektedir. Çünkü ona göre Meryem'in diğer bütün kadınlar gibi Adem'in günahını taşımadan doğum yaptığını ya da hiç hayız görmediğini kim söyleyebilir ki? Bu kısımda Modena böyle bir bilginin Kutsal Kitap'ta yazmadığını vurgulamakta ve doğruluğunu sorgulamaktadır.⁷⁵

Modena Meryem ile ilgili ortaya atılan söz konusu iddiaları aşırı bulmakta ve itirazını Tanah ve İnciller özelinde delillendirmektedir. Hıristiyanların iddiasının tam aksine Levililer kitabındaki pasajın açık olduğunu, Meryem'in de bir çocuk dünyaya getirdiği için kirlenmiş olduğunu savunmaktadır. Üstelik Luka İncili'nde de apaçık bir şekilde Mer-

⁷¹ John P. Meier, *A Marginal Jew: Rethinking the Historical Jesus: The Roots of the Problem and the Person Vol. 1* (New York: Doubleday, 1991), 222.

⁷² Aquinas, *Summa Theologica*, III/32:4.

⁷³ Modena, *Magen Wa-Hereb*, 106, 107; Yehuda Aryeh Mi-Modena, *Magen va-Herev*, 48-49.

⁷⁴ Modena, *Magen Wa-Hereb*, 106-107.

⁷⁵ Modena, *Magen Wa-Hereb*, 107; Yehuda Aryeh Mi-Modena, *Magen va-Herev*, 48-49.

yem'in arınma günlerinden bahsedilmektedir: "Musa'nın Yasası'na göre arınma günlerinin bitiminde Yusuf'la Meryem çocuğu Rabb'e adamak için Yerusâlim'e götürdüler."⁷⁶ Meryem'in arınma günlerinden bahsediliyor ise, o halde kirlenmiş sayıldığını ve bu arınma dönemine ihtiyacı olduğu anlaşılmaktadır. Modena'ya göre doğum sonrasındaki kanamalı sürecin olması, Meryem'in diğer kadınlar gibi döngülere sahip olduğunu göstermektedir.⁷⁷

İsa'nın anne karnındaki form alışıında Meryem tesirinin bu ölçüde yok edilmesi, İsa'nın soyuyla ilgili meseleler açısından önem arz etmektedir. Çünkü Mesih Davud soyundan olmak zorundadır ve Hıristiyanlara göre İsa da Davud soyundandır. İsa'nın Yusuf'la olan bağlantısı zaten kesiktir, fakat bu durumun üzerine bir de Meryem'in aktif katkısı yok sayıldığında (Meryem'den İsa'ya bir tohum geçmediği iddiası) İsa'nın Davud soyundan olduğu iddiası tartışılır hâle gelmektedir. Bu noktada Modena İncil yazarlarının da kafa karışıklığının olduğuna dikkat çekmektedir. Modena, isim vermeden kendi içlerinden birisinin Matta ve Luka'daki soy kütüğünü incelediğini ve aralarındaki farklılıkları gördüğünü belirtmektedir.⁷⁸ Buna göre Matta İncili'ndeki İsa'nın soyu İbrahim'den başlamakta ve Davud oğlu Süleyman üzerinden devam eden soy Meryem'in kocası Yusuf'a kadar sayılmaktadır.⁷⁹ Luka İncili ise Meryem'in kocası Yusuf'tan başlayarak aşağıdan yukarı doğru verdiği listede soyu Davud oğlu Natan'dan devam ettirip Adem'e kadar götürmektedir.⁸⁰ Burada iki ciddi tutarsızlık söz konusudur. İlki, Matta'da Davud'un soyu Süleyman'dan devam ederken, Luka'da Natan'dan devam etmekte; ikinci farklılık ise Matta'da Davud ve Yusuf arası 25 nesil; fakat Luka'da 42 nesil olarak zikredilmektedir.

Matta ve Luka İncili'ndeki bu tutarsızlıklar Hıristiyan gelenek içerisinde çoğunlukla iki farklı silsileyi uyumlu olarak anlama ve izah etmeye çalışma çabalarına neden olmuştur. Konuya ilişkin çeşitli açıklamalar yapılmıştır. Her iki İncil'deki soy listeleri Tanah'taki isimlerle karşılaştırılmıştır. Listelerde atılan isimlere dair teoriler geliştirilmiştir. Bir kuşağı farklı çocuklar üzerinden isimlendirerek tutarsızlıklar giderilmeye çalışılsa da meseleyi bütünüyle izah edecek bir yorum yapılamamıştır.⁸¹ İsimlendirme farklılıkları, ilaveler ya da eksiltmelerin yanı sıra Davud'un nesline bağlanmaya çalışılan İsa'nın soyunun Yusuf üzerinden sunulması meselesi başlı başına açıklanmaya muhtaç bir konudur.

Modena İncillerdeki bu tutarsızlık karşısında Hıristiyan âlimlerin de ne yapacağını bi-

⁷⁶ Luka 2:21-24. Yahudi şeriatına göre ilk doğan Tanrı'ya adanır ve kutsanır. Çıkış 12:2; Levililer 5:7; Levililer 12:2, 6.

⁷⁷ Modena, *Magen Wa-Hereb*, 108; Yehuda Aryeh Mi-Modena, *Magen va-Herev*, 49.

⁷⁸ Crescas reddiyesinde iki İncil arasındaki soy listelerinde farklılıklar olduğunu ve bunun da bir çelişkiye yol açtığını belirtmiştir. Fakat bu noktada kaynak bazında bir hata yapmıştır. Soy listelerinin Matta ve Luka'da olmasına karşın reddiyesinde Matta ve Yuhanna İncilleri ifadesini kullanmıştır. Crescas, *The Refutation of the Christian Principles*, 71-72.

⁷⁹ Matta 1: 1-16.

⁸⁰ Luka 3:23-28.

⁸¹ Konuya ilişkin geniş bilgi için bk. Herman C. Waetjen, "The Genealogy as the Key to the Gospel According to Matthew", *Journal of Biblical Literature* 95/2 (1976), 205-230.

lemediğini ve Aquinas'ın da bu konu hakkında sessiz kaldığını belirtmektedir. Soy listesinde tercih yapmanın ve Luka'yı esas almanın da sorun teşkil edeceğini ifade etmektedir. Çünkü Davud soyunun Natan'dan sürdürülmemesi gerekir. Mesih'in Süleyman'ın soyundan olma gerekliliğinde bir şüphe yoktur. Bu hususta Kutsal Kitap cümleleri açıktır.⁸² Dolayısıyla Nathan'ın konuyla bir ilgisi bulunmamaktadır.⁸³

Ayrıca soy listelerindeki en temel problem İsa'nın soyunun Yusuf'a dayandırılması meselesidir. Meryem bahsinde olduğu gibi Yusuf İsa'nın babası değilse, bu durumda soy listelerinde onu Yusuf'un soyu ile Davud'a bağlamaya çalışmak da beyhudedir. Yusuf'un Meryem'le bir münasebeti olmamışsa Davud'un soyundan olsa bile bu durumun İsa'nın soyuna dair bir bağlayıcılığı yoktur. Hıristiyanlar, Sayılar kitabında geçen "Miras bir oymaktan öbür oymağa geçmeyecek"⁸⁴ ifadesi gereği Meryem'in kocası Yusuf'un sıptından/oymağından olduğuna inanmaktadır. Fakat Modena'ya göre bu pasaj İsrail topraklarının bölünmesiyle ilgili olarak söylenmiştir ve sonrası için bir geçerliliği yoktur. Aquinas da sahip olduğu bilgelikle buna ne cevap vereceğini bilememiştir ve Kutsal Kitap'ın tarzı gereği insanın soyu babaya göre takip edilir demiştir.⁸⁵ Modena'ya göre akıllı ve gözü olan herkes zaten bunu görebilir. Elbette ki babası ve annesi olan birinin soyu babasından nakledilir, fakat babasız olan birinin takibinin neden annesi üzerinden yazılmadığını sorgulamaktadır. Bütün bu kanıtlar göz önünde bulundurulduğunda Modena'ya göre Hıristiyanların İsa'yı Mesih olarak gördükten sonra soyuna dair hatalı/kusurlu teşebbüslerde buldukları gerçeği kabul edilmelidir.⁸⁶

Modena, Galatino'nun da İsa'nın soyu sorununu çözmek için birtakım teşebbüslerde bulunduğunu ve sorunu topyekûn çözmek için yeni bir iddia ortaya koyduğunu ifade etmektedir. Galatino'ya göre Matta Yusuf'un soyunu ve Luka ise Davud üzerinden Meryem'in soyunu anlatmak istemiştir. Fakat Modena bu iddiaya da itiraz etmektedir. Çünkü Luka da soy silsilesini Yusuf üzerinden anlatmaktadır. Bu bakımdan Modena, Meryem'in mevzubahis edilmesini anlaşılmasız bulmaktadır.⁸⁷

Modena meseleyi İsa'nın Mesihlik iddiası üzerinden de ele almaktadır. Galatino'nun iddiası kabul edilse ve Meryem'in Davud soyundan olduğuna inanılsa dahi yine de İsa'nın Mesih olamayacağını belirtmektedir. Çünkü Hıristiyanlar Meryem'in anne karnındaki İsa'ya bir katkısı yoktur iddiasındadır. O halde İsa'nın Davud soyundan gelmişliğine dair iddia yersiz olmaktadır. Halbuki Mesih'in Davud soyundan olma zorunluluğu⁸⁸ herkesin

⁸² II. Samuel 7:12, 13, 15,16; II. Samuel 12:24, 25; Mezmurlar 72:1.

⁸³ Modena, *Magen Wa-Hereb*, 118-119; İbr. Yehuda Aryeh Mi-Modena, *Magen va-Herev*, 53.

⁸⁴ Sayılar 36:9.

⁸⁵ Aquinas, *Summa Theologica*, III/28:1.

⁸⁶ Modena, *Magen Wa-Hereb*, 120-121; İbr. Yehuda Aryeh Mi-Modena, *Magen va-Herev*, 53.

⁸⁷ Modena bu kısımda Galatino'nun Kutsal Kitap'tan bazı ifadeleri ve Yonatan ben Uzziel'in Targumu'ndan bazı pasajları kendisine delil olarak kullanma girişiminden bahsetmektedir. Modena Galatino'nun Targum'dan yaptığı alıntılarını sorumlu bulmaktadır. Modena, *Magen Wa-Hereb*, 121-122.

⁸⁸ II. Samuel 22:51.

malumu olan bir konudur.⁸⁹

Sonuç olarak Modena'ya göre İsa'ya annesi Meryem'den ya da bir babadan insani bir tohum geçmemişse onun Davud soyundan geldiğini söylemek imkânsızdır. Bu yüzden Mesih de olamaz ve İncillerde kendisinden Davud oğlu diye bahsedenler de yalan söylemiş olmaktadır.⁹⁰

3. Katolik Gelenekte Meryem'in Kutsiyeti/Yüceliği

Modena'nın reddiyesinde temas ettiği diğer bir konu Meryem'in *teotokos* olması meselesi ve ona yapılan dua ve tazimlerdir. Modena Katoliklerin Meryem'e yaklaşım noktasında bir çelişki içerisinde olduklarını düşünmektedir. Daha önceki bahislerde geçtiği üzere Adem'in günahıyla kirlenmemiş, biyolojik adet döngüsü olmadığı için İsa'nın hamileliğinde etkisi olmamış, kendisinde ilâhlık özelliği bulunmayan sıradan bir kadındır. Öte yandan Kutsal Ruh yoluyla hamile kaldığı ve Mesih'in annesi olduğu için de kutsaldır.⁹¹ Bu sıradanlık ve kutsallık anlayışı içerisinde Katolikler Meryeme *teotokos* ünvanını layık görmüş, ona günlük dualar ihdas ederek onu aracı hâline getirmiş ve ondan medet ummaya başlamıştır.⁹²

Modena reddiyesinde Meryem'e günde üç kez dua⁹³ (*Ave Maria*) edildiğinden ve bu dua ile Meryem'in övüldüğünden bahsetmektedir. Reddiyesinde duanın tamamına yer veren

⁸⁹ Modena, *Magen Wa-Hereb*, 122-123; İbr. Yehuda Aryeh Mi-Modena, *Magen va-Herev*, 54.

⁹⁰ Modena, *Magen Wa-Hereb*, 123; İbr. Yehuda Aryeh Mi-Modena, *Magen va-Herev*, 54.

⁹¹ Modena'nın bu iddiası Katolik kilise tarihi ve doktrinleri ile uyum arz etmektedir. Katolik gelenekte Meryem'e tazimde bulunma erken dönemlerden itibaren hem Kilise hem de halk nezdinde tedricen artış gösteren bir meseledir. Bilhassa apokrif Yakup İncili'nde detaylı olarak sunulan Meryem portresi nedeniyle Meryem'in mucizelerle dolu yaşamı ve dolayısıyla kendisine hürmet edilmesi gereken bir kadın olduğu fikri ön plandadır. Hıristiyanlığın erken dönemlerinden itibaren Meryem'in rolü ve ilâhî plandaki payesi bazı Kilise babalarının da gündemi hâline gelmiş ve Meryem'in bakireliğinin yanı sıra onun kurtarıcı/aracı rolünden bahsedilmeye başlanmıştır. İsa'da bulunan Tanrı kelamının ezeli ve ebedî olduğuna kanaat getirilen İznik Konsili (325) ile başlayan süreçte ise Meryem'in konumu resmî boyutta tartışılmaya başlanmış ve Efes Konsili'nde (431) Meryem'in *teotokos* (Tanrı taşıyan, Tanrı annesi) olduğu kabul edilmiştir. Daha sonraki süreçte Meryem'e özel günler/yortular, dualar tesis edilmiş ve bilhassa Katoliklerin zor durumda kaldığı zamanlarda/savaşlarda kendisinden medet umulmuştur. Richard Price, "The Virgin as Theotokos at Ephesus (AD 431) and Earlier", *The Oxford Handbook of Mary*, ed. Chris Maunder (England: Oxford University Press, 2019), 130; Mehmet Aydın, "I. İznik (M.S. 325) ve Efes (M.S. 431) Konsilleri Doğrultusunda Hıristiyanlık'ta Hz. Meryem Kültü'nün Gelişimi", *Türk-İslam Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi* 10/20 (2015), 10-14.

⁹² Modena, *Magen Wa-Hereb*, 145-146; İbr. Yehuda Aryeh Mi-Modena, *Magen va-Herev*, 62; Hıristiyan tarihinde Meryem'in yüceltilmesi ve teotokosluk sürecine ilişkin detaylı bilgi için bk. Kürşat Haldun Akalın, "Orta Çağın Hıristiyanlık Öğretisinde Meryem Ana Yüceltmesi", *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 27 (2007), 271-305.

⁹³ 3. ya da 4. yüzyıla ait olduğu tespit edilen bir papirtüste Meryem'e ilişkin Latince bir duanın kaydının bulunduğu fark edilmiştir. Bu metin Meryem'e dua geleneğine ait en eski metin olarak değerlendirilmesinin yanı sıra söz konusu metinde teotokos ifadesine yer verilmesi hasebiyle de oldukça önemlidir. Price, "The Virgin as Theotokos at Ephesus (AD 431) and Earlier", 130.

Modena, Mezmurlar'dan bir alıntı yaparak⁹⁴ Tanrı dışında kimseye dua edilmemesi, ondan başka kimseye övgüler sunulmaması ve kimseden de yardım beklenilmemesi gerektiğini ifade etmektedir. Konuya ilişkin Matta İncili'nden⁹⁵ de bir delil sunmakta ve Hıristiyan Kutsal Kitabı'nda duanın nasıl yapılacağına bildirildiğine, övgünün yalnızca Tanrı'ya yapılmasının emredildiğine, kurtuluşun, mağfiretin yalnızca O'ndan beklenilmesi gerektiğine vurgu yapmaktadır. Dolayısıyla Hıristiyanların bu pasajların varlığına rağmen Meryem'e dua etmesini ve ondan medet ummasını eleştirmektedir.⁹⁶

Modena bu noktada Hıristiyanların kendisine itiraz edebileceğini ifade etmekte ve Meryem'e dua etmekteki asıl maksadın Meryem'in onları koruması ya da kurtarması değil de onun aracılığıyla Tanrı'dan yardım istenilmesi olduğunun ileri sürülebileceğini belirtmektedir. Modena'ya göre bu itiraz iki açıdan sorunludur. Öncelikle Tanrı'nın bizzat kendisinden değil de bir aracı üzerinden yardım dileme fikri kusurludur. İkinci olarak ise Modena başka bir aracı yardımıyla Tanrı'ya dua etmenin yasak olduğunu ileri sürmektedir. Zira Çıkış Kitabı'nda "Rab'den başka bir ilaha kurban kesen ölüm cezasına çarptırılacaktır"⁹⁷ denilmektedir. Modena'ya göre buradaki dua da kurban gibidir ve Rab dışında ne bir meleğe ne de salih/aziz kimselere dua edilir. Bu konuda bir yasak söz konusudur. Hıristiyanların dua etmelerinin nedeni onu yüceltmeleri, hatta onun Tanrı'yı doğurduğunu iddia edecek kadar ileri gitmelerinden kaynaklanmaktadır. Modena bu husustaki eleştirilerini kendi dininde yer alan Tanrı anlayışını överek sonlandırmaktadır. Yüceltilecek ve övülecek olanın da yalnızca Tanrı olduğunu ifade etmektedir.⁹⁸

Modena reddiyesini kendinden önceki Yahudi reddiye yazarları gibi kendi dindaşlarına hitaben yazmış gibi görünmektedir. Kendi döneminde Hıristiyanların Tanrı, İsa ve Meryem algısına yönelik Yahudi okuyuculara bir açıklama yapma ihtiyacı hissetmiş olmalıdır. Bu bakış açısıyla o, Hıristiyanların Kutsal Ruh'un Meryem'in bedenine müdahalesi, Meryem'in Tanrı'yı doğurması gibi söz konusu inançlarının gentileler/paganlar arasında rahatlıkla kabul görmesinin yadırganmaması gerektiğini bildirmektedir. Ona göre bu zihni yatkınlık ve kabullenme pagan kültüründe zaten mevcut olan Tanrıların insan kadınlarıyla birlikte olma rivayetlerinden, baba Tanrılar, ölen ya da öldürüldüğüne inanılan tanrı hikâyelerinden kaynaklanmaktadır.⁹⁹ Bu noktada bazı araştırmacıların bilhassa paganlardaki baba Tanrı ve insan anne figürlerinin Hıristiyan inancıyla olan benzerliği noktasında bazı itirazlar sundukları görülmektedir. Buna göre pagan inançlarında ya da mitlerindeki söz konusu Tanrıların insanlardan çocuk edinmelerinde, Tanrıların erkek bir insan formuna bürünmeleri ve kadın muhatap ile mutlaka cinsî bir münasebet imasının

⁹⁴ Güneşin doğduğu yerden battığı yere kadar Rabb'in adına övgüler sunulmalı! (Mezmurlar 113:3).

⁹⁵ "Bunun için siz şöyle dua edin: 'Göklerdeki Babamız, Adın kutsal kılınsın. Egemenliğini gelsin. Gökte olduğu gibi, yeryüzünde de Senin istediğin olsun. Bugün bize gündelik ekmeğimizi ver. Bize karşı suç işleyenleri bağışladığımız gibi, Sen de bizim suçlarımızı bağışla. Ayartılmamıza izin verme. Bizi kötü olandan kurtar. Çünkü egemenlik, güç ve yücelik Sonsuzlara dek senindir! Amin'" (Matta 6:9-13).

⁹⁶ Modena, *Magen Wa-Hereb*, 146-147; İbr. Yehuda Aryeh Mi-Modena, *Magen va-Herev*, 62.

⁹⁷ Çıkış 22:10.

⁹⁸ Modena, *Magen Wa-Hereb*, 147-149; İbr. Yehuda Aryeh Mi-Modena, *Magen va-Herev*, 62-63.

⁹⁹ Modena, *Magen Wa-Hereb*, 148; İbr. Yehuda Aryeh Mi-Modena, *Magen va-Herev*, 63.

bulduğuna dikkat edilmelidir. Fakat Hıristiyanların iddiasında mesele bu açıdan daha farklıdır. Meryem'in hamileliğindeki tesir noktasında Kutsal Ruh'a apaçık bir atıf yer almakta¹⁰⁰ ve dolayısıyla pagan gelenekteki tavırdan ayrıştığını iddia edenler bulunmaktadır.¹⁰¹

Sonuç

Katolik öğretilerde Mesih'in annesi olarak kutsiyet atfedilen Meryem meselesi, Modena açısından reddiyesinde müstakil bir bölüm olarak kendine yer verilecek kadar kayda değer bir husustur. Modena reddiyesinde Hıristiyanların diğer inançlarında olduğu gibi Mesih ve Meryem bahsinde de önce kendilerine bir inanç tesis ettiklerini, akabinde bu inancı oturtacakları bir zemin inşa etmeye çalıştıklarını vurgulamaktadır. Hıristiyanların irrasyonel inançları yine irrasyonel rivayetlerle sağlamaştırılmaya çalışılmıştır. Modena konuyu ele alırken öncelikle Tanrı'nın bir kadın bedeninde enkarne olma yolunun tercih edilmesini eleştirmektedir. Akabinde bilhassa Katolik dünyanın katı bir şekilde savunduğu Meryem'in herhangi bir birliktelik yaşamadan yalnızca Kutsal Ruh'un tesiriyle hamile kaldığı bu mucizevi durum ve Mesih'in annesi olma ayrıcalığı ile doğum ve sonrasında da bakire kaldığı iddiasını irdelemektedir. Bilhassa İnciller aracılığıyla meseleye yaklaşan Modena Hıristiyanları kendi Kutsal Kitapları ile çelişmekle itham etmektedir. Ayrıca Hıristiyanların konuya ilişkin referans saydığı Tanah cümlelerini de ele almakta ve Meryem'in bakireliğine ilişkin bu ifadelerin kaynak değeri taşımadığını vurgulamaktadır. Mezkûr konuları ele alan Aquinas gibi Hıristiyan teologların da bu husustaki problemin farkında olduğunu, konuyu açıklamak ve insanları ikna etmek için çabaladığını, fakat ortaya çıkan neticenin değişmediğini bildirmektedir. İkinci olarak Modena, Hıristiyanların Meryem'e Mesih'in annesi olarak verdiği payeyi yine Hıristiyanların, İsa Meryem'den hiçbir şey almamıştır diyerek geri aldığı ve onu bir nevi sıradanlaştırdığını ya da Meryem'i kutsiyet ve sıradanlık arasında bir çelişki içerisinde bıraktıklarını iddia etmektedir. Buna ek olarak Modena'ya göre Mesih'in Davud soyundan olma gerekliliği açısından İsa'nın Meryem'den koparılışı İsa'nın Mesihlik durumunu da engellemektedir. Son olarak Hıristiyanlığın erken dönemlerinden itibaren Meryem'in yüceltilmesi, *teotokos* kabul edilmesi ve Tanrı ile insan arasında aracı konumuna yükseltilmesi meselesini ele alan Modena, hem Tanah pasajları hem İncil pasajlarının şahitliğiyle Hıristiyanların içerisinde buldukları yanlışa dikkat çekmektedir. Modena'nın söz konusu konulara ilişkin getirdiği itirazlar bilhassa Orta Çağ Yahudi polemiklerinde sıklıkla rastlanan türden argümanlardan oluşmaktadır. Kendisi de çalışması içerisinde buna değinmektedir. Diğer pek çok Yahudi polemikçinin yaptığı şekilde muhatabı kendi dinî metinleri üzerinden eleştirmeye dayalı bir yolu esas almakla birlikte, Hıristiyan din adamlarının/teologlarının eserlerine ve görüşlerine referanslarda bulunarak reddiyesini daha özgün bir çizgiye taşımaktadır. Bu noktada Hıristiyan dünyaya dair müktesebatının oldukça yoğun olduğu anlaşılmaktadır. Söz konusu bilgi birikiminin yaşadığı bölgeden ve orada yaşayan Hıristiyanlarla ve eserleriyle olan yakın temasından kaynaklandığını söylemek mümkündür.

¹⁰⁰ Matta 1:20.

¹⁰¹ Meier, *A Marginal Jew*, 222.

Kaynakça

- Akalın, Kürşat Haldun. “Orta Çağın Hristiyanlık Öğretisinde Meryem Ana Yüceltmesi”. *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 27 (2007), 271-305.
- Aquinas, Thomas. *Summa Theologica*. çev. Roy J Deferrari - M. Iviolata Barry. Londra: Burns, Oates & Washbourne Ltd., 2. Basım, 1920.
- Aydın, Mahmut. *Hristiyanlık: Tarih, İnanç ve Uygulama*. İstanbul: Ketebe Yayınları, 2021.
- Aydın, Mehmet. “İ. İznik (M.S. 325) ve Efes (M.S. 431) Konsilleri Doğrultusunda Hıristiyanlık'ta Hz. Meryem Kültü'nün Gelişimi”. *Türk-İslam Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi* 10/20 (2015), 9-18.
- Bobichon, Philippe. “A Bird’s Eye View on the Jewish Anti-Christian Literature in the Western Countries (10th to 17th c.)”. *Can Polemics Innovate? Change and Continuity in Jewish-Christian Polemics from Late Antiquity to the Modernity*. Vienna: University of Vienna, 2017.
- Burke, Tony. “Mary in the Apocrypha”. *The Oxford Handbook of Mary*. ed. Chris Maunder. Oxford University Press, 2019.
- Cohen, Mark R. “Leone Da Modena’s Riti: A Seventeenth-Century Plea for Social Toleration of Jews”. *Jewish Social Studies* 34/4 (1972), 287-321.
- Cohen, Mark R. (ed.). *The Autobiography of a Seventeenth-Century Venetian Rabbi: Leon Modena’s Life of Judah*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press, 1989.
- Crescas, Hasdai. *The Refutation of the Christian Principles*. çev. Daniel J. Lasker. Albany: State University of New York Press, 1992.
- Ehrman, Bart D.- Plese, Zlatko. *The Apocryphal Gospel-Texts and Translations*. New York: Oxford University Press, 2011.
- Elliott, J. K. (ed.). *The Apocryphal New Testament: A Collection of Apocryphal Christian Literature in an English Translation*. Oxford: Oxford University Press, 2005.
- Guetta, Alessandro. “Leone Modena’s Magen va-Herev as an Anti-Catholic Apologia”. *Jewish Studies Quarterly* 7/4 (2000), 296-318.
- Josephus, Flavius. “The Antiquities of the Jews”. çev. William Whiston. *The Complete Works of Josephus*. Michigan: Kregel Publications, 1970.
- Lasker, Daniel J. *Jewish Philosophical Polemics Against Christianity in the Middle Ages*. Oxford, Port Land: The Littman Library of Jewish Civilization, 2007.
- Lasker, Daniel J. “Mary in Jewish Tradition”. *Veritas (Porto Alegre)* 63/1 (2018), 26-32.
- Meier, John P. *A Marginal Jew: Rethinking the Historical Jesus: The Roots of the Problem and the Person Vol. 1*. New York: Doubleday, 1991.
- Modena, Leon. *A Translation of the Magen Wa-Hereb by Leon Modena 1571-1648*. çev. Allen H.

Podet. New York: Edwin Mellen Press, 2001.

Podet, Allen H. "Christianity in the View of Rabbi Leon Modena". *European Judaism: A Journal for the New Europe* 20/2 (1986), 22-24.

Price, Richard. "The Virgin as Theotokos at Ephesus (AD 431) and Earlier". *The Oxford Handbook of Mary*. ed. Chris Maunder. England: Oxford University Press, 2019.

Tarakçı, Muhammet. *St. Thomas Aquinas*. İstanbul: İz Yayıncılık, 2006.

Tümer, Günay. *Hıristiyanlıkta ve İslamda Hz. Meryem*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2021.

Waetjen, Herman C. "The Genealogy as the Key to the Gospel According to Matthew". *Journal of Biblical Literature* 95/2 (1976), 205-230.

Yehuda Aryeh Mi-Modena. *Magen va-Herev: Hibur Neged ha-Natsrut*. ed. Şlomo Simonsohn. Jerusalem: Mekitse Nirdamim, 1960.

Criticisms of the Venetian Rabbi Leon Modena (d.1648) Regarding the Perception of Mary in the Catholic Faith

Extended Summary

Leon Modena was one of the revered Rabbis of Venice. He wrote a refutation called *Modena Magen va-Herev* (Shield and Sword). He particularly preferred the name Magen, frequently seen in anti-Christian Jewish refusals in the text's title. He wrote the Modena refusal as a critique of Pietro Galatino's work. Galatino wrote a work called *De Arcanis Catholicae Veritatis* in 1516. In his work, Galatino used Jewish sources, Kabbalah, and Talmud literature. Modena has a unique manner in terms of writing style and argument method. Modena presents objections to some of the beliefs of Christians in his work. The work was designed as eight chapters, but the author died before the last three chapters were recorded. In work, there are parts of Original Sin, Trinity, Incarnation, Virginity of Mary, and Christ. While presenting objections to Christians, he used the works of famous Christian theologians as well as Christian Holy Books. The most frequently referenced source is Thomas Aquinas and his works. It is understood that Modena had advanced knowledge of the history of the church as well as of rabbinical tradition and Jewish philosophy.

Although Modena wanted to respond to the work of Galatino, he also targeted Thomas Aquinas, one of the most important Christian theologians of the Middle Ages, and his works. Although Modena's work shows similarities with previous Jewish polemics in terms of content and subject, it has a unique approach in terms of style, according to today's researchers. This study deals with Modena's objections to the Catholic claims about the virginity of Mary, her role in the birth and progeny of Jesus, and the glory of Mary.

The issue of Mary, which is sanctified as the mother of Christ in Catholic teaching, is a significant issue for Modena to include itself as a separate section in its rejection. In his rejection, Modena emphasizes that Christians first establish a belief for themselves in the subject of Christ and Mary, as they do in other beliefs, and then they try to build a ground on which to establish this belief. Christians tried to consolidate their irrational beliefs with irrational reports. While addressing the subject, Modena first criticizes the preference of God's way of incarnating in a female body. In Christian teaching, human nature is contaminated by Adam's sin. According to the divine plan, the Son God sacrificed himself. He was born from the body of Mary. Afterward, he was killed by crucifixion and paid the atonement for the original sin on behalf of all humanity. Thus, the reconciliation between God and humankind was restored. In his work, Leon Modena opposes the idea that a God should pay the price by incarnating. Modena discusses the issue, seeming to acknowledge that incarnation is necessary. According to him, if the birth of the Son God was a necessity, he could be born in different ways, not from a woman's womb. There had to be a better way to honor God. Later, Modena examines the claim that Mary was a virgin at birth and afterwards, which is defended by the Catholic world. In particular, Modena, who approached the issue through the Gospels, accuses

Christians of contradicting their own Holy Books. It also deals with the Tanakh sentences, which Christians consider as a reference, and emphasizes that these statements about the virginity of Mary do not have a source value. According to him, Christian theologians like Aquinas are aware of the problems. They tried to explain the issue and persuade people, but the result did not change.

Another subject that Modena touched upon in her refusal was the issue of Mary being the Theotokos and the prayers and adorations made to her. According to Modena, Catholics have conflicting ideas about Mary. Mary is an ordinary woman who was not contaminated by Adam's sin, did not have an effect on the pregnancy of Jesus because she did not have a female biological cycle, and did not have divinity in herself. She, on the other hand, was conceived by the Holy Spirit and is holy because she is the mother of Christ.

According to Modena, in terms of the necessity of the Messiah to be a descendant of David, the separation of Jesus from Mary also prevents Jesus being the Messiah. Finally, from the first periods of Christianity, he discussed the glorification of Mary, her acceptance as the Virgin Mary, and her elevation to the position of intermediary between God and man. Modena tries to refute Christian beliefs with the testimony of the Tanakh and passages from the Bible. Modena's objections to these issues consist of arguments that are often found in medieval Jewish polemics. He also mentions this in his work. While it is based on a way of criticizing the interlocutor through his own religious texts, as many other Jewish polemicists do, he carries his rejection to a more original line by making references to the works and views of Christian clergy/theologians. At this point, it is understood that his accumulation of knowledge regarding the Christian world is quite dense. It is possible to say that this knowledge stems from the region where he lived and his close contact with the Christians living there and their works.

Like the Jewish refutation writers before him, Modena seems to have written the refutation to his coreligionists. He must have felt the need to explain to Jewish readers about the Christians' perception of God, Jesus, and Mary in his time.

Keywords

The History of Religions, Judah Aryeh, Leone Modena, Magen wa-Hereb, Jewish-Christian Polemic, Jesus, Virginity of Mary.